DAVLAT ORGANLARINING DISKRETSION VAKOLATLARINI AMALGA OSHIRISHDA KONSTITUTSIYAVIY QONUNIYLIK VA MUTANOSIBLIK PRINSIPLARINI TA’MINLASHNING HUQUQIY MUAMMOLARI

Sobirov Umarjon Umid o‘g‘li

Toshkent davlat yuridik universiteti magistranti

Annotatsiya. Maqolada davlat organlari va mansabdor shaxslar tomonidan diskretsion vakolatlarni amalga oshirishning konstitutsiyaviy-huquqiy asoslari, qonuniylik hamda mutanosiblik prinsiplarining mazmuni va o‘zaro aloqasi tahlil qilinadi. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, “Ma’muriy tartib-taomillar to‘g‘risida”gi Qonun va Ma’muriy sud ishlarini yuritish to‘g‘risidagi kodeks normalari asosida diskretsion vakolatni qo‘llashdagi asosiy huquqiy muammolar ochib beriladi. Xususan, vakolat chegaralarining aniqligi, ma’muriy hujjatlarni asoslantirish, muqobil choralarni baholash, bir xil holatlarga bir xil yondashish va sud nazoratining samaradorligi masalalari o‘rganiladi. Germaniya ma’muriy sud ish yurituvi tajribasi qiyosiy-huquqiy mezon sifatida ko‘rib chiqilib, milliy qonunchilikni takomillashtirishga doir muallif takliflari ilgari suriladi.

Kalit so‘zlar: diskretsion vakolat, ma’muriy ixtiyoriylik, konstitutsiyaviy qonuniylik, mutanosiblik, ma’muriy hujjat, jamoat manfaati, sud nazorati, ma’muriy adliya, inson huquqlari.

Kirish. Huquqiy davlatda davlat organlarining vakolati faqat boshqaruv vazifalarini bajarish vositasi emas, balki inson huquq va erkinliklariga ta’sir ko‘rsatishi mumkin bo‘lgan ommaviy-huquqiy kuchdir. Shu sababli davlat hokimiyati vakolatlari qonun bilan belgilanishi, ularning amalga oshirilishi esa huquqiy chegaralar va samarali nazorat mexanizmlari bilan ta’minlanishi lozim. Davlat boshqaruvida barcha vaziyatlarni qonun chiqaruvchi tomonidan oldindan batafsil tartibga solishning imkoni yo‘q. Ijtimoiy munosabatlarning murakkabligi, texnik va iqtisodiy sharoitlarning o‘zgaruvchanligi ma’muriy organlarga muayyan holatni baholash hamda bir nechta qonuniy yechimdan birini tanlash imkoniyatini berishni talab etadi. Bunday imkoniyat ma’muriy huquqda diskretsion vakolat yoki ma’muriy ixtiyoriylik deb yuritiladi.

Diskretsion vakolat davlat boshqaruvi samaradorligi uchun zarur, biroq ayni paytda huquqni qo‘llashdagi o‘zboshimchalik xavfini ham yuzaga keltiradi. Ma’muriy organ qonunda ko‘rsatilgan vakolatni amalga oshirayotganda qonuniy maqsadni noto‘g‘ri talqin qilishi, ahamiyatsiz omillarga tayanishi, muhim holatlarni e’tibordan chetda qoldirishi yoki shaxs huquqlarini ortiqcha cheklovchi chorani tanlashi mumkin. Shuning uchun diskretsion vakolatning mavjudligi emas, balki uning qanday mezonlar asosida amalga oshirilishi hal qiluvchi ahamiyatga ega.

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 15-moddasi davlat va uning organlari Konstitutsiya hamda qonunlarga muvofiq ish yuritishini belgilaydi. 20-modda esa inson huquq va erkinliklarining bevosita amal qilishini, davlat organlari faoliyatining mazmunini belgilashini hamda insonga nisbatan qo‘llaniladigan huquqiy ta’sir choralari mutanosib bo‘lishi va qonuniy maqsadga erishish uchun yetarli bo‘lishini mustahkamlaydi [1]. Bu qoidalar diskretsion vakolatni konstitutsiyaviy mezonlar bilan cheklashning bevosita asosidir.

Tadqiqotning maqsadi — davlat organlari diskretsion vakolatlarini amalga oshirishda qonuniylik va mutanosiblik prinsiplarining normativ asoslarini, amaliy muammolarini hamda ularni bartaraf etish yo‘llarini aniqlash. Tadqiqotda normativ-huquqiy tahlil, tizimli yondashuv va qiyosiy-huquqiy usullardan foydalaniladi.

Diskretsion vakolatning huquqiy tabiati va konstitutsiyaviy chegaralari.

O‘zbekiston Respublikasining 2018-yil 8-yanvardagi O‘RQ-457-son “Ma’muriy tartib-taomillar to‘g‘risida”gi Qonuni 4-moddasida ma’muriy ixtiyoriylik (diskretsion vakolat) ma’muriy organning qonunchilik doirasida yo‘l qo‘yilgan choralardan birini qonuniylikka va maqsadga muvofiqlikka o‘zi baho

berishi asosida qo‘llash yoki tegishli chorani qo‘llashdan voz kechish huquqi sifatida ta’riflangan [2]. Ushbu ta’rifdan ko‘rinadiki, diskretsiya qonun bilan berilgan tanlash imkoniyatidir; u qonundan tashqarida harakat qilish yoki shaxsiy xohishga ko‘ra qaror qabul qilish huquqi emas.

Diskretsion vakolatni huquqiy jihatdan to‘g‘ri tushunish uchun uni vakolatning mavjudligi, vakolatni amalga oshirish doirasi va vakolatning maqsadi kabi uch tarkibiy element orqali tahlil qilish maqsadga muvofiq. Birinchidan, ma’muriy organ tegishli masalani hal qilish vakolatiga ega bo‘lishi kerak. Ikkinchidan, qonun organ tanlashi mumkin bo‘lgan choralar chegarasini belgilaydi. Uchinchidan, tanlangan chora vakolat berilgan maqsadga xizmat qilishi shart. Ushbu elementlardan birining buzilishi diskretsion vakolatning qonuniyligini shubha ostiga qo‘yadi.

Konstitutsiyaning 15-moddasida Konstitutsiya va qonun ustunligi, davlat organlari hamda mansabdor shaxslarning ularga muvofiq ish yuritishi mustahkamlangan. 16-modda esa qonunlar va boshqa normativ-huquqiy hujjatlar Konstitutsiya asosida qabul qilinishi hamda unga zid bo‘lishi mumkin emasligini belgilaydi [1]. Demak, ma’muriy organ vakolatni beruvchi qonun normasini qo‘llash bilan cheklanmay, uning mazmunini Konstitutsiyaviy huquqlar va prinsiplar bilan uyg‘un talqin qilishi lozim.

Muallifning fikricha, diskretsion vakolatning asosiy huquqiy xususiyati “erkin tanlov” emas, “chegaralangan tanlov” ekanligidadir. Qonun ma’muriy organga bir nechta qonuniy variantni tanlash imkonini berishi mumkin, biroq ushbu variantlarning har biri qonuniy maqsad, tenglik, mutanosiblik, xolislik va asoslantirilganlik talablariga javob berishi shart. Shunday ekan, diskretsion vakolat davlat organining imtiyozi emas, balki qonun bilan yuklangan va huquqiy javobgarlik bilan bog‘liq vakolatdir.

Qonuniylik va mutanosiblik prinsiplarining o‘zaro bog‘liqligi.

“Ma’muriy tartib-taomillar to‘g‘risida”gi Qonunning 5-moddasida qonuniylik, mutanosiblik, ishonchlilik, tinglanish imkoniyati, ochiqlik va shaffoflik, manfaatdor shaxslar huquqlarining ustunligi, teng huquqlilik, ishonchning himoya qilinishi, diskretsion vakolat qonuniyligi va tekshirish prinsiplari ma’muriy tartib-taomillarning asosiy prinsiplari sifatida belgilangan [2]. Ushbu prinsiplar bir-biridan ajralgan holda emas, o‘zaro to‘ldiruvchi huquqiy kafolatlar sifatida qo‘llanishi lozim.

Qonunning 6-moddasiga ko‘ra, ma’muriy tartib-taomillar Konstitutsiya, mazkur Qonun va boshqa qonunchilik hujjatlariga muvofiq amalga oshirilishi kerak. 17-modda ma’muriy organ diskretsion vakolatni qonunchilikda belgilangan doirada amalga oshirishi, ushbu vakolat asosida qabul qilingan hujjat va harakatlar esa vakolatning maqsadiga mos bo‘lishini talab qiladi [2]. Bu normalar diskretsion vakolatni amalga oshirishning tashqi va ichki chegaralarini belgilaydi: tashqi chegara — qonunchilikda berilgan vakolat doirasi; ichki chegara — vakolatning qonuniy maqsadi.

Mutanosiblik prinsipi esa vakolat doirasida tanlangan choraning mazmunini baholashga xizmat qiladi. Qonunning 7-moddasiga muvofiq, ma’muriy ish yuritish jarayonida jismoniy va yuridik shaxslarga ko‘rsatiladigan ta’sir choralari qonuniy maqsadga erishish uchun mos va yetarli bo‘lishi, manfaatdor shaxslarga imkon qadar qiyinchilik tug‘dirmasligi kerak [2]. Mazkur norma Konstitutsiyaning 20-moddasidagi mutanosiblik talabini ma’muriy tartib-taomil darajasida rivojlantiradi.

Mutanosiblikni amaliy qo‘llashda uch bosqichli tahlil modeli samarali hisoblanadi. Birinchi bosqich — yaroqlilik: tanlangan chora ko‘zlangan qonuniy maqsadga erishishga real yordam beradimi? Ikkinchi bosqich — zaruriyat: xuddi shu maqsadga shaxs huquqlarini kamroq cheklaydigan, biroq samaradorligi teng bo‘lgan boshqa vosita bilan erishish mumkinmi? Uchinchi bosqich — manfaatlar muvozanati: chora natijasida olinadigan jamoat foydasi shaxs huquqlariga yetkaziladigan zarar bilan oqilona nisbatdami? Bu uch bosqich qonunning 7-moddasidagi “mos”, “yetarli” va “imkon qadar qiyinchilik tug‘dirmaslik” talablarini amaliy mezonlarga aylantiradi.

Masalan, sanitariya yoki yong‘in xavfsizligi qoidalari buzilgan tadbirkorlik obyektiga nisbatan faoliyatni to‘liq to‘xtatish chorasi qo‘llanishi mumkin. Biroq xavf faqat binoning alohida qismiga taalluqli bo‘lsa, xavfsiz hududlarda faoliyatni davom ettirish yoki kamchilikni muayyan muddatda bartaraf etish

majburiyatini yuklash kabi muqobil choralar mavjudligi tekshirilishi kerak. Agar ma’muriy organ yengilroq choralar nima sababdan yetarli emasligini izohlamasa, qarorning mutanosibligi shubha ostida qoladi.

Shu o‘rinda qonuniylik va mutanosiblikni qarama-qarshi prinsiplar sifatida ko‘rish noto‘g‘ri. Qonuniylik ma’muriy organ nima qilishga vakolatli ekanini belgilasa, mutanosiblik shu vakolat qanday usulda amalga oshirilishi kerakligini aniqlashtiradi. Mutanosiblikka rioya qilinmagan qaror, hatto formal jihatdan vakolat doirasida qabul qilingan bo‘lsa ham, konstitutsiyaviy qonuniylik talablariga javob bermasligi mumkin.

Diskretsion vakolat chegaralarining aniqligi.

Amaldagi qonunchilik diskretsion vakolatning umumiy ta’rifi va asosiy prinsiplarini belgilagan. Biroq turli tarmoqlarga oid qonunlar va qonunosti hujjatlarida vakolat chegaralarining aniqlik darajasi bir xil emas. Ayrim normalarda “zaruratga ko‘ra”, “maqsadga muvofiq deb topilganda”, “tegishli hollarda” kabi keng talqin qilinishi mumkin bo‘lgan iboralar uchraydi. Bunday iboralar o‘z-o‘zidan noqonuniy emas: boshqaruvning murakkab holatlarida ma’lum moslashuvchanlik zarur. Muammo shundaki, ular aniq mezonlar, faktik shartlar va qaror qabul qilish tartibi bilan to‘ldirilmasa, bir xil vaziyatlarda turlicha qarorlar qabul qilinishiga zamin yaratadi.

Muallifning taklifi: diskretsion vakolat beruvchi normativ qoidalarda kamida to‘rtta element — vakolatning qonuniy maqsadi, uni qo‘llashga sabab bo‘ladigan faktik shartlar, tanlanishi mumkin bo‘lgan choralar doirasi va qarorni asoslantirish talabi ko‘rsatilishi lozim. Bunda barcha vaziyatlarni haddan tashqari batafsil tartibga solish emas, balki ma’muriy ixtiyorni tekshirish mumkin bo‘lgan mezonlarga bog‘lash maqsad qilinadi.

Ma’muriy hujjatni asoslantirish muammoasi.

Qonunning 54-moddasi ma’muriy hujjatning asoslantiruvchi qismida barcha haqiqiy va yuridik asoslar keltirilishini, tekshirilmagan yoki ish materiallariga qo‘shilmagan dalillarga tayanilmasligini belgilaydi. Agar qaror diskretsion vakolat asosida qabul qilingan bo‘lsa, vakolatni qo‘llash yoki undan voz kechishga sabab bo‘lgan barcha baholar, vajlar va mulohazalar bayon etilishi, hujjatning ma’muriy tartib-taomillar prinsiplariga muvofiqligi asoslanishi shart [2]. Bu norma mazmunan kuchli kafolatdir.

Biroq amaliy muammo norma mavjudligida emas, balki uni bajarish sifatidadir. Qarorda faqat qonun moddasini keltirish yoki “jamoat manfaatidan kelib chiqib”, “zarurat yuzasidan” kabi umumiy iboralar bilan cheklanish yetarli asoslantirish hisoblanmaydi. Ma’muriy organ aynan qaysi faktni aniqlagani, qanday dalilga tayangani, qaysi muqobil choralarni ko‘rib chiqqani va nima sababdan tanlangan chorani maqbul deb topganini ko‘rsatishi kerak.

Bundan tashqari, qaror asoslari manfaatdor shaxsga tushunarli bo‘lishi va ularni ma’muriy shikoyat yoki sud tartibida samarali nizolashish imkonini berishi lozim. Shu ma’noda asoslantirish faqat hujjatning rasmiy rekviziti emas, balki shaxsning eshitilish, himoyalanish va samarali shikoyat qilish huquqlarini ta’minlovchi protsessual kafolatdir.

Tenglik, izchil ma’muriy amaliyot va qonuniy kutilmalar.

Qonunning 15-moddasi ma’muriy organ bir xil haqiqiy holatlarga ega ishlarni hal etishda teng bo‘lmagan yondashuvni qo‘llamasligini va diskretsion vakolatni bir xil usulda amalga oshirishini nazarda tutadi. 16-modda esa vijdonan harakat qiluvchi manfaatdor shaxslarning ma’muriy hujjatga bo‘lgan ishonchini va shakllangan ma’muriy amaliyot bilan bog‘liq qonuniy kutilmalarini himoya qiladi [2]. Ushbu normalar ma’muriy organ faoliyatida izchillik va oldindan ko‘ra bilish imkoniyatini ta’minlashga qaratilgan.

Shu bilan birga, tenglik prinsipi barcha holatlarda mutlaqo bir xil qaror qabul qilishni anglatmaydi. Faktik holatlar, qonunchilikdagi o‘zgarishlar yoki jamoat manfaatidagi muhim sabablar farqli yondashuvni oqlashi mumkin. Biroq ma’muriy organ bunday farqni obyektiv va tekshiriladigan sabablar bilan

tushuntirishi shart. Shakllangan amaliyotni o‘zgartirish ham mumkin, lekin bu o‘zgarish jamoat manfaatlari bilan oqlanishi, umumiy va barqaror yondashuvga ega bo‘lishi lozim.

Muallifning fikricha, aynan shu sohada ma’muriy organlar uchun qarorlar reyestri yoki ichki amaliyot bazasini yuritish foydali bo‘ladi. Bir xil turdagi murojaatlar bo‘yicha oldingi qarorlar, ularning asoslari va amaliyotdan chekinish sabablari qayd etilsa, tenglik prinsipiga rioya etish osonlashadi.

Faktlarni to‘liq tekshirish va manfaatdor shaxsni tinglash.

Diskretsion qaror sifatli bo‘lishi uchun ma’muriy organ ish uchun ahamiyatli barcha holatlarni har tomonlama, to‘liq va xolis tekshirishi lozim. Qonunning 18-moddasida tekshirish prinsipi mustahkamlangan; 9-modda esa manfaatdor shaxsga ma’muriy hujjat qabul qilish uchun ahamiyatli holatlar yuzasidan fikr bildirish imkoniyatini berishni talab qiladi [2]. Bu normalar diskretsion vakolatning faktik asosini mustahkamlaydi.

Amaliyotda qaror qabul qilishdan oldin shaxsning tushuntirishini olish, qarshi dalillarini tekshirish yoki ekspert xulosasiga munosabat bildirish imkoniyatini berish qarorning sifatini oshiradi. Ayniqsa, mulk huquqi, tadbirkorlik faoliyati, litsenziya yoki ruxsatnomaga ta’sir qiluvchi qarorlarda tinglanish tartib-taomili formal bosqich sifatida emas, qaror mazmuniga ta’sir ko‘rsatadigan real kafolat sifatida ishlashi kerak.

Ma’muriy sud nazorati va qiyosiy-huquqiy tahlil.

Diskretsion vakolat ustidan sud nazorati ma’muriy organning o‘rniga sud qaror qabul qilishi degani emas. Sud, avvalo, vakolat qonuniy berilganmi, ma’muriy organ vakolat chegarasidan chiqmaganmi, uni qonuniy maqsadga muvofiq qo‘llaganmi, muhim faktlarni to‘liq tekshirganmi va tanlangan chora mutanosibmi, degan savollarga javob berishi kerak.

O‘zbekiston Respublikasi Ma’muriy sud ishlarini yuritish to‘g‘risidagi kodeksining 2-moddasi ma’muriy sud ishlarini yuritishning vazifalaridan biri sifatida ma’muriy organlar bilan munosabatlarda qonun ustuvorligini hamda fuqarolar va yuridik shaxslarning buzilgan yoki nizolashilayotgan huquq va manfaatlarini himoya qilishni belgilaydi. Kodeksning 67-moddasiga ko‘ra, nizolashilayotgan qaror yoki harakatning qonuniyligini isbotlash majburiyati tegishli ma’muriy organ va mansabdor shaxs zimmasiga yuklatiladi; ular qaror qabul qilishda tayangan faktlarni tasdiqlashi va faqat o‘zi tayangan asoslarni keltirishi mumkin [3].

Mazkur isbotlash qoidasi muhim, chunki ma’muriy organ odatda ish materiallari, tekshiruv hujjatlari va ichki ma’lumotlarga ko‘proq ega bo‘ladi. Shuning uchun shaxsdan davlat organi qarorining barcha ichki asoslarini mustaqil aniqlashni talab qilish protsessual tenglikka zid bo‘lishi mumkin. Shu bilan birga, arizachi o‘z talabini asoslash va o‘ziga yetkazilgan zararni isbotlash borasidagi majburiyatlardan ozod etilmaydi.

Qiyosiy jihatdan Germaniya ma’muriy sud ish yurituvi kodeksining (Verwaltungsgerichtsordnung — VwGO) 114-paragrafi e’tiborga loyiq. Ushbu norma ma’muriy organ diskretsion vakolatga ega bo‘lgan holatlarda sud vakolatning qonuniy chegaralari buzilgan-buzilmaganini va vakolat undan ko‘zlangan maqsadga zid tarzda amalga oshirilgan-oshirilmaganini tekshirishini belgilaydi [4]. Bu model sudga ma’muriy organning maqsadga muvofiqlik bo‘yicha barcha tanlovini almashtirish vakolatini bermaydi, lekin diskretsion vakolatning chegarasi va maqsadini tekshirishni aniq vazifa sifatida belgilaydi.

Germaniya tajribasidan O‘zbekiston uchun olinadigan asosiy xulosa — diskretsion vakolat ustidan sud nazoratining mezonlarini aniq ajratishdir. Sud vakolatdan chetga chiqish, vakolat maqsadini buzish, ahamiyatsiz omillarga tayanish, muhim holatlarni e’tiborsiz qoldirish yoki mutanosiblik talabini buzish holatlarini tekshirishi lozim. Bunda sud ma’muriy organning qonuniy tanlov doirasini saqlagan holda huquqiy chegaralarni nazorat qiladi.

Muallifning fikricha, milliy sud amaliyotida diskretsion vakolatni tekshirish faqat “vakolat bormi yoki yo‘qmi” degan savol bilan cheklanmasligi kerak. Sud qarorida ma’muriy organning tanloviga sabab bo‘lgan faktlar, muqobil choralar, qonuniy maqsad va mutanosiblikka doir mulohazalar tekshirilgani ko‘rinib turishi lozim. Bu sud nazoratining oldindan bashorat qilinishi va bir xillashishiga xizmat qiladi.

Qonunchilikni takomillashtirish bo‘yicha takliflar.

Birinchi taklif — diskretsion vakolat beruvchi normalar uchun qonunchilik texnikasi standartini ishlab chiqish. Bunda vakolatning maqsadi, qo‘llash shartlari, mumkin bo‘lgan choralar doirasi, qarorda baholanishi shart bo‘lgan omillar va asoslantirish talabi ko‘rsatilishi lozim. Bu taklif noaniq iboralarni butunlay taqiqlashni emas, ularni huquqiy mezonlar bilan to‘ldirishni nazarda tutadi.

Ikkinchi taklif — ma’muriy hujjatning asoslantiruvchi qismi uchun diskretsion qarorlarga xos minimal tarkibni belgilash. Jumladan, qarorda: (a) vakolat beruvchi norma; (b) aniqlangan faktlar va dalillar; (c) qonuniy maqsad; (d) ko‘rib chiqilgan muqobil choralar; (e) tanlangan choraning yaroqliligi va zaruriyati; (f) shaxs hamda jamoat manfaatlari o‘rtasidagi muvozanat; (g) manfaatdor shaxsning asosiy vajlariga munosabat aks etishi kerak. Bu talablar O‘RQ-457-son Qonunning 54-moddasini amaliy jihatdan aniqlashtiradi.

Uchinchi taklif — mutanosiblikni baholash bo‘yicha idoralararo metodik tavsiyalar ishlab chiqish. Tavsiyalar majburiy huquqiy normalarni almashtirmasligi, balki ularni bir xil qo‘llashga ko‘maklashishi kerak. Metodika uch bosqichli testni — yaroqlilik, zaruriyat va tor ma’nodagi mutanosiblikni — hamda qaror turiga qarab qo‘shimcha mezonlarni nazarda tutishi mumkin.

To‘rtinchi taklif — yuqori ta’sirga ega ma’muriy qarorlar bo‘yicha ichki huquqiy ekspertizani joriy etish yoki kuchaytirish. Mulk huquqi, tadbirkorlik faoliyati, litsenziya, ruxsatnoma yoki ijtimoiy ta’minotga jiddiy ta’sir ko‘rsatuvchi qarorlarda ekspertiza faqat vakolat va shaklni emas, mutanosiblik hamda asoslantirishni ham tekshirishi maqsadga muvofiq.

Beshinchi taklif — ma’muriy organlar qarorlarining izchilligini ta’minlash uchun elektron qarorlar bazasini shakllantirish. Bir xil turdagi ishlar bo‘yicha qarorlar, ularda qo‘llangan mezonlar va amaliyotdan chekinish sabablari tizimlashtirilsa, tenglik va ishonchni himoya qilish prinsiplari amaliy tus oladi. Bunday baza shaxsga doir ma’lumotlarni himoya qilish talablariga rioya etgan holda yuritilishi kerak.

Oltinchi taklif — ma’muriy sudlar uchun diskretsion vakolat ustidan nazorat bo‘yicha sud amaliyotini umumlashtirish. Umumlashtirishda vakolat chegarasidan chiqish, vakolat maqsadini buzish, faktlarni yetarli tekshirmaslik, muqobil choralarni baholamaslik, tenglik va mutanosiblik prinsiplarini buzish holatlari alohida tasniflanishi lozim. Bu sudlar uchun yagona yondashuvni rivojlantiradi.

XULOSA.

Tadqiqot natijalari davlat organlarining diskretsion vakolatlari zamonaviy davlat boshqaruvi uchun zarur institut ekanini, biroq uning qonuniyligi faqat vakolat beruvchi normaning mavjudligi bilan belgilanmasligini ko‘rsatadi. Diskretsion vakolat qonuniy maqsad, faktik asos, tenglik, mutanosiblik, tinglanish imkoniyati va asoslantirilganlik talablariga muvofiq amalga oshirilgandagina huquqiy xarakter kasb etadi.

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 15, 16 va 20-moddalari diskretsion vakolatlarni amalga oshirishning konstitutsiyaviy chegaralarini belgilaydi. O‘RQ-457-son Qonunning 4, 5–7, 9, 15–18 va 54-moddalari esa ushbu chegaralarni ma’muriy tartib-taomil darajasida rivojlantiradi. Ma’muriy sud ishlarini yuritish to‘g‘risidagi kodeksning 2 va 67-moddalari sud himoyasi hamda isbotlash majburiyatini belgilash orqali muhim protsessual kafolat yaratadi.

Maqolada aniqlangan asosiy muammolar diskretsion vakolat chegaralarining ayrim sohalarda yetarlicha konkretlashtirilmaganligi, ma’muriy hujjatlarni umumiy iboralar bilan asoslantirish xavfi, mutanosiblik

testining bir xil qo‘llanmasligi, izchil ma’muriy amaliyotni ta’minlash va sud nazoratining mezonlarini yanada aniqlashtirish zarurati bilan bog‘liq.

Muallifning yakuniy pozitsiyasiga ko‘ra, diskretsion vakolatni cheklash uning samaradorligini pasaytirmaydi; aksincha, aniq mezonlar va asoslantirish talablari ma’muriy qarorlarning sifatini, ishonchliligini va jamoatchilik oldidagi legitimligini oshiradi. Har qanday diskretsion qaror uchta asosiy savolga javob berishi kerak: u qonuniy vakolat doirasidami, tanlangan chora maqsadga erishish uchun zarurmi va shaxs huquqlariga ta’siri ko‘zlangan jamoat manfaatiga mutanosibmi? Ushbu savollarga asosli javob berilishi konstitutsiyaviy qonuniylikning amaliy ifodasidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. 2023-yil 30-aprel. Xususan, 15, 16, 19–21-moddalar. https://lex.uz/docs/-6445145

2. O‘zbekiston Respublikasining 2018-yil 8-yanvardagi O‘RQ-457-son “Ma’muriy tartib-taomillar to‘g‘risida”gi Qonuni. Xususan, 4–18, 53–54-moddalar. https://lex.uz/docs/-3492199

3. O‘zbekiston Respublikasining 2018-yil 25-yanvardagi O‘RQ-462-son Ma’muriy sud ishlarini yuritish to‘g‘risidagi kodeksi. Xususan, 2 va 67-moddalar. https://lex.uz/acts/-3527353

4. Code of Administrative Court Procedure (Verwaltungsgerichtsordnung — VwGO), Germany, § 114. Official English translation. https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_vwgo/englisch_vwgo.html

5. Craig, P. Administrative Law. Oxford University Press. (Nashr yili va foydalanilgan nashr ma’lumotlari maqola topshirilishidan oldin aniqlashtirilishi lozim.)

6. Schwarze, J. European Administrative Law. (Nashr ma’lumotlari foydalanilgan nusxa asosida to‘ldirilishi lozim.)